

Arbeids- og sosialdepartementet

GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2018

Kortversjon

fra

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

Oslo, 26. februar 2018

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram en foreløpig rapport foran inntektsoppgjørene i 2018. Rapporten i endelig utgave vil foreligge i slutten av mars.

Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere årene i lønninger, inntekter, priser, makroøkonomi og konkurransevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten fra 2017 til 2018. Rapporten inneholder også korte beskrivelser av utsiktene for internasjonal og norsk økonomi.

Rapporten bygger delvis på foreløpig statistikk og anslag for 2017. Derfor oppdaterer utvalget rapporten mot slutten av mars. Den endelige rapporten vil også inneholde nytt materiale. Den endelige rapporten blir trykket i NOU-serien.

Utvalget vil som vanlig også komme med en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjør i 2018. Dette materialet offentliggjøres som en nettverson i juni, og tas inn i utvalgets rapport foran inntektsoppgjørene til neste år.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 25. september 2015 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2019 med følgende mandat:

«Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og sosialdepartementet».

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Nini Barth, Kristian Gimming, Ella Tenmann Melsom og Jeanett Øynes, Statistisk sentralbyrå, Ranjit Kaur, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Pia Skare Rønnevik, Næringslivets Hovedorganisasjon, Grethe Lunde, Akademikerne, Pål Skarsbak, Landsorganisasjonen i Norge, Rolf Stangeland, Unio, Gunnar Owren og Eirik Solberg, KS, Tore Leirfall, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Bård Westbye, Virke og Ragnar Ihle Bøhn, Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Oslo, 26. februar 2018

Ådne Cappelen
leder
Statistisk sentralbyrå

Roger Bjørnstad Landsorganisasjonen i Norge	Ann Lisbet Brathaug Statistisk sentralbyrå	Øystein Dørum Næringslivets Hovedorganisasjon
Torbjørn Eika KS	Stein Gjerding Arbeidsgiverforeningen Spekter	Ellen Horneland Landsorganisasjonen i Norge
Lars Haartveit Hovedorganisasjonen Virke	Grete A. Jarnæs Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Hanne Jordell Akademikerne
Frank Emil Jøssund Finansdepartementet	Torill Lødemel Næringslivets Hovedorganisasjon	Synnøve Nymo Arbeids- og sosialdepartementet
Erik Orskaug Unio	Ørnulf Kastet for Helle Stensbak Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund	

Morten S. Henningsen, Arbeids- og sosialdepartementet, sekretariatsleder
Ragnhild Nersten, Arbeids- og sosialdepartementet
Runar Aksnes, Finansdepartementet
Alma Kajtaz, Finansdepartementet
Kirsti Mellbye, Finansdepartementet
Thomas von Brasch, Statistisk sentralbyrå
Knut Håkon Grini, Statistisk sentralbyrå
Harald Lunde, Statistisk sentralbyrå
Victoria Sparrman, Statistisk sentralbyrå

	Side
1. Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene	5
2. Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn	8
3. Prisutviklingen	9
4. Makroøkonomisk utvikling	11
5. Industriens konkurransevne	14
6. Inntektsutviklingen i husholdningene	15
Vedleggstabeller	17

1 LØNNSUTVIKLINGEN I FORHANDLINGSOMRÅDENE

I de største forhandlingsområdene har Beregningsutvalget foreløpig beregnet *årslønnsveksten* fra 2016 til 2017 til 2½ prosent i gjennomsnitt.

Årslønnsveksten fra 2016 til 2017 er foreløpig beregnet til 2½ prosent for industriarbeidere og til 2½ prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. Lønnsveksten i industrien samlet i NHO-området er foreløpig beregnet til 2½ prosent. NHO anslo, i forståelse med LO, årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 2,4 prosent ved mellomoppgjøret i 2017.

Årslønnsveksten fra 2016 til 2017 i Virke-bedrifter i varehandelen er anslått til 3 prosent. Strukturendringer, herunder nye medlemsforetak, trakk lønnsveksten klart opp i 2017. I finansjenester er årslønnsveksten beregnet til 3,8 prosent. For ansatte i kommunene er årslønnsveksten beregnet til 2,5 prosent. I Spekter-bedrifter utenom helseforetakene er årslønnsveksten anslått til 2,5 prosent og i helseforetakene til 3,6 prosent. Forskjøvet virkningstidspunkt for lønnstillegg i helseforetakene for ansatte i konflikt i 2016 dro opp årslønnsveksten i 2017 med 0,4 prosentpoeng. For ansatte i staten er årslønnsveksten anslått til 2,3 prosent.

Utvalget har foreløpig beregnet *lønnsoverhenget* til 2018 til 1,1 prosent for industrien samlet i NHO-området. For ansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er overhenget anslått til 0,8 prosent, og for ansatte i finansjenester til 1,0 prosent. For ansatte i kommunene er overhenget beregnet til 1,4 prosent. For ansatte i staten er overhenget anslått til 0,7 prosent. I Spekter-området er overhenget anslått til 0,6 prosent i virksomheter utenom helseforetakene og til 0,9 prosent i helseforetakene.

Fra 2016 til 2017 ble *lønnforskjellene mellom kvinner og menn* for de forhandlingsområdene utvalget har tall for, redusert blant ansatte i varehandel og ansatte i kommunene, mens det for andre områder var noe økte lønnforskjeller.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien						Kommuneansatte			Spekter-bedrifter		
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer	Virkebedrifter i varehandel ¹	Finans-tjenester ²	Offentlig forvaltning ³	Stats-ansatte ⁴	Kommune-ansatte i alt ⁵	Undervisnings-ansatte	Øvrige ansatte	Helseforetakene ⁷	Øvrige bedrifter
2008	6,1	5,7	6,3	4,4	7,7	6,7	6,7	6,7	5,7	7,1	6,5	6,2
2009	4,2 ⁸	3,9 ⁸	4,5 ⁸	1,8 ⁸	0,5 ⁸	4,6	4,4	4,6	4,4	4,7	5,1	4,0
2010	4,1	3,6	4,3	3,6	5,5	3,7	4,5	3,7	3,6	3,7	3,5	3,5
2011	4,6	4,4	4,7	3,6	4,8	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,0	4,1
2012	4,2	4,1	4,1	3,3	3,4	4,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2
2013	3,9	3,5	4,3	4,0	6,1	3,7	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6
2014	3,3	3,0	3,2	3,5	3,2	3,3	3,4	3,2 ⁶	2,3 ⁶	3,7 ⁶	3,4	3,3
2015	2,5	2,5	2,5	3,3	4,3	3,1	2,8	3,3 ⁶	3,9 ⁶	3,2 ⁶	2,7	2,7
2016	1,9	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ¹⁰	2,4
2017 ¹²	2½	2½	2½	3	3,8	2,5	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ¹⁰	2,5
Samlet vekst 2007-2012	25,4	23,7	26,3	17,8	23,7	25,4	26,3	25,7	24,0	26,3	24,9	24,0
Gj. sn. per år ¹¹	4,6	4,3	4,8	3,3	4,4	4,6	4,8	4,7	4,4	4,8	4,6	4,4
Samlet vekst 2012-2017	14,9	14,2	15,6	17,4	21,5	15,8	15,2	16,1	15,0	16,9	16,5	15,4
Gj. sn. per år ¹¹	2,8	2,7	2,9	3,3	4,0	3,0	2,9	3,0	2,8	3,2	3,1	2,9
Årslønn 2017, per årsverk	596 600	463 800	746 000			530 500	574 500	501 800	552 600	486 400	575 000	
Årslønn 2017, heltidsansatte				510 000	654 800							
Antall årsverk 2017	157 800	86 500	71 300	54 300	24 100	637 700	145 800	386 600	90 000	296 600	105 300	

¹ Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år.

³ Totalt for statsansatte, kommuneansatte og ansatte i helseforetakene. Til og med 2016: prosentvis vekst vektet med årsverk. Fra 2017: Gjennomsnitt for året er beregnet på lønnsnivå og årsverk for samme år og året før.

⁴ Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på A-ordningen.

⁵ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁶ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte ble ikke årslønnsveksten påvirket.

⁷ Beregnet på Spekters tallmateriale fram til og med 2009, og fra 2010 beregnet på tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå.

⁸ Lønnsveksten fra og med 2008 er etter ny næringsstandard, se vedlegg 2 NOU 2015: 6. Sammenliknet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien.

⁹ Heltidsansatte.

¹⁰ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer i trakk i samme retning.

¹¹ Geometrisk gjennomsnitt.

¹² Foreløpig beregning.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS.

Tabell 1.2 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2013-2018

Område/gruppe:	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁶
NHO-bedrifter i industrien i alt ¹ :	1,6	1,3	1,3	1,1	1,1	1,1
Industriarbeidere	1,2	1,2	1,0	1,0	1,1	1,1
Industrifunksjonærer	2,1	1,4	1,3	1,5	1,1	1,2
Virke-bedrifter i varehandel	0,7	1,0	1,0	0,7	0,9	0,8
Finanstjenester ²	1,1	1,3	1,1	1,1	0,9	1,0
Staten	2,2	0,8	2,0	0,4	1,5	0,7
Kommunene i alt :	2,4	0,6	1,8 ⁴	0,7	0,9	1,4
Undervisningsansatte	2,5	0,3	2,6 ⁴	0,6	0,9	1,3
Øvrige ansatte	2,3	0,6	1,6 ⁴	0,7	0,9	1,4
Ansatte i Spekter-bedrifter:						
Helseforetakene	1,0	0,7	1,2	0,4	1,6 ⁵	0,9
Øvrige bedrifter	1,2	0,8	0,8	0,6	0,6	0,6
Veid gjennomsnitt ³	1,8	0,8	1,5	0,7	1,1	1,1

¹ Arbeidere og funksjonærer i industrien er vektet sammen med lønssummen i hver gruppe som vekt.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter i Finans Norge (arbeidsgivermedlemmer) utenom ledere.

³ Antall årsverk i hver gruppe fra tabell 1.1 er brukt som vekter.

⁴ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunkter forskjøvet. Dette trakk overhenget til 2015 opp med 0,2 prosentpoeng for hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. For øvrige ansatte i kommunesektoren ble overhenget ikke påvirket.

⁵ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk overhenget til 2017 opp med 0,5 prosentpoeng.

⁶ Foreløpig beregning.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS.

2 LØNNSUTVIKLINGEN SAMLET OG ETTER KJENNETEGN

For lønnstakere under ett viser foreløpige tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2016 til 2017 var 2,3 prosent.

Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn ble redusert fra 2016 til 2017, ifølge lønnsstatistikken fra SSB. I 2017 utgjorde den gjennomsnittlige lønnen for kvinner 88,1 prosent av den gjennomsnittlige lønnen for menn for alle heltidsansatte per september. For heltids- og deltidsansatte samlet var kvinners lønn 86,7 prosent av menns lønn.

Gjennomsnittslønn for administrerende direktører i næringsvirksomhet økte med 2,4 prosent fra september 2016 til samme tidspunkt i 2017. Gjennomsnittslønnen falt med 2,7 prosent for administrerende direktører i utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting, og økte med 5,8 prosent for administrerende direktører i finansierings- og forsikringsvirksomhet.

Lønnsfordelingen målt ved Gini-koeffisienten er tilnærmet uendret etter 2015, mens lønnsforskjellene økte over tiårsperioden 2006 til 2015.

Tabell 2.1 Kvinners gjennomsnittslønn per dato¹ i forhold til menns for hhv. heltidsansatte, per årsverk og medianlønn²

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	Månedslønn per dato ¹ *12	
												Menn 2017	Kvinner 2017
Gjennomsnittslønn per dato ¹ for heltidsansatte	86,3	86,7	87,2	87,2	88,3	87,9	88,4	87,7	86,9	87,6	88,1	590 760	520 440
Gjennomsnittslønn per dato ¹ per årsverk ³	83,9	84,7	85,0	85,3	86,5	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	565 680	490 320
Median lønn ² per dato ¹ for heltidsansatte	91,2	91,8	92,9	92,9	94,2	93,4	94,3	92,9	93,0	93,6	93,9	521 520	489 960

¹ Månedslønn per september.

² Median lønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse og så finne lønnsnivået for den personen som blir liggende i midten.

³ Heltids- og deltidsansatte hvor deltidsansatte er omgjort til heltidsekvivalenter.

⁴ Tallene er basert på hele datamaterialet i A-ordningen fra og med 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

3 PRISUTVIKLINGEN

Etter en oppgang på 3,6 prosent fra 2015 til 2016, økte konsumprisindeksen (KPI) med 1,8 prosent fra 2016 til 2017.

Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), endte på 1,4 prosent i 2017, ned fra en vekst på 3,0 prosent i 2016. Nedgangen i den underliggende prisveksten må ses i sammenheng med at svekkelsen av kronen etter oljeprisfallet ikke lenger bidrar like mye til å trekke opp prisene på importerte konsum- og innsatsvarer.

Beregningsutvalget har i denne rapporten gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen Kvarts for å anslå utviklingen i konsumprisene fra 2017 til 2018. I modellberegningene er det blant annet lagt til grunn at:

- Elektrisitetsprisene inkludert nettleie vil stige med 6 prosent fra 2017 til 2018.
- Oljeprisen vil stige med 10 prosent fra 2017 til 2018, målt i kroner.
- Den importveide kronekursen på årsbasis vil være uendret fra 2017 til 2018.
- Avgiftsopplegget for 2018 vil bidra til å trekke opp prisveksten i 2018 med 0,2 prosentpoeng.

I Kvarts antas bedriftene å sette prisene som et påslag på sine marginalkostnader. Beregningene som er gjennomført med Kvarts i februar 2018 viser at kostnadsveksten vil avta fra 2017 til 2018, både som følge av lavere vekst i lønnskostnader per produsert enhet og lavere vekst i importpriser målt i norske kroner, se tabell 3.1. Det trekker isolert sett i retning av at den underliggende prisveksten, målt ved endringer i KPI-JAE, vil gå ned fra 2017 til 2018. Om lag stabil vekst i husleiene, som har en vekt på nærmere 20 prosent i KPI, trekker i motsatt retning. Modellberegningen gir en vekst i KPI-JAE på 1,6 prosent og en vekst i KPI på 2,0 prosent i 2018.

Tabell 3.1 Modellresultater. Beregnet vekst i viktige kostnadskomponenter

	2017	2018
Lønnskostnader per produsert enhet ¹	1,6	1,2
Importpriser, tradisjonelle varer	3,7	2,6
- Konsumrelaterte importvarer ²	2,1	1,7

¹ I næringsvirksomhet i fastlands-Norge.

² Foredlede jordbruks- og fiskeprodukter, drikkevarer og tobakk, tekstil- og bekledningsprodukter, diverse industriprodukter, verkstedprodukter, biler mv. og matvarer og råvarer målt i norske priser.

Dersom kronekursen blir 4 prosent svakere eller sterkere enn forutsatt, viser modellberegningen at prisstigningen vil bli 0,5 prosentpoeng høyere eller lavere i forhold til prognosebanen på årsbasis. En oljepris som på årsbasis er 20 prosent høyere enn forutsatt, vil kunne øke prisstigningen med 0,2 prosentpoeng fra 2017 til 2018. En lavere oljepris vil på tilsvarende måte bidra til lavere prisstigning. Dersom veksten i elektrisitetsprisene blir 10 prosentpoeng lavere eller høyere enn lagt til grunn, vil det ifølge modellberegningene endre prisveksten med 0,4 prosentpoeng sammenliknet med prognosebanen.

Tabell 3.1 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE i 2018 og virkninger av endringer i noen sentrale forutsetninger. Vekst i prosent fra samme periode året før og virkninger i prosent av prognosebanen

	1. kv	2. kv	3. kv	4. kv	Året
KPI	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0
KPI-JAE	1,3	1,6	1,6	1,9	1,6
<i>Virkninger på KPI av:</i>					
10 prosentpoeng høyere/lavere elektrisitetsprisvekst	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,4	+/- 0,4
4 prosent svakere/sterkere krone	+/- 0,4	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5
20 prosent høyere/lavere oljepris	+/-0,2	+/-0,3	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2

Målt som vekst over fire kvartaler indikerer modellberegningen at den underliggende prisveksten, målt ved KPI-JAE, vil øke jevnt gjennom året, fra 1,3 prosent i 1. kvartal til 1,9 prosent i 4. kvartal. Også prisveksten målt ved KPI antas å tilta gjennom året, fra 1,9 prosent i 1. kvartal til 2,1 prosent i 4. kvartal.

Slike modellbaserte beregninger vil alltid være usikre. Usikkerheten i prisvekstanslaget for 2018 er spesielt knyttet til utviklingen i kronekursen og energiprisene fremover.

Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte forutsetninger, anslår Beregningsutvalget foreløpig en vekst i KPI på *om lag 2 prosent* fra 2017 til 2018.

4 MAKROØKONOMISK UTVIKLING

Internasjonal økonomi

Oppsvinget i verdensøkonomien har tiltatt i styrke. Oppgangen er bredt basert, med høyere vekst i både tradisjonelle industriland og i framvoksende økonomier. Veksten i fjor var høyere enn det mange anslo for ett år siden. Særlig i euroområdet og Japan har veksten tatt seg raskere opp enn ventet.

IMF anslår veksten i 2018 til 3,9 prosent for verdensøkonomien sett under ett, opp fra 3,7 prosent i 2017. Høyere vekst i framvoksende økonomier trekker opp den samlede veksten. Veksten hos Norges 25 viktigste handelspartnere anslås til 2,6 prosent i 2018, om lag som i 2017, basert på siste anslag fra IMF og OECD.

Oppsvinget i euroområdet styrket seg i fjor. Veksten i BNP var ifølge foreløpige estimater fra Eurostat 2,5 prosent i 2017, opp fra 1,8 prosent i 2016. Arbeidsledigheten er fortsatt høy, men den har falt kontinuerlig siden sommeren 2013. Sysselsettingsraten i euroområdet har gått opp de siste årene og var i 2016 nesten tilbake på nivået fra 2008 for aldersgruppen 15-64 år. IMF anslår veksten i euroområdet i 2018 til 2,2 prosent.

I Sverige har den økonomiske veksten dempet seg litt, men den er fortsatt høy. OECD anslår at BNP økte med 2,5 prosent i 2017, mot 3,2 prosent året før. Arbeidsledigheten har falt videre. OECD anslår veksten i Sverige til 2,8 prosent i år.

I USA fortsetter det økonomiske oppsvinget. Veksten i BNP økte fra 1,6 prosent i 2016 til 2,3 prosent i 2017. Også i USA bidrar pengepolitikken fortsatt til vekst, men den amerikanske sentralbanken har tatt steg i retning av en normalisering av pengepolitikken. Arbeidsledigheten falt videre i 2017, og er på det laveste nivået siden 2000. Sysselsettingen stiger, men andelen av befolkningen som er i arbeidsstyrken er lavere enn før finanskrisen. IMF anslår veksten i BNP til 2,7 prosent i år.

Flere råvarepriser har tatt seg opp det siste året. Oljeprisen var i begynnelsen av februar 65 dollar per fat, opp fra rundt 55 dollar per fat på samme tid i fjor. Høyere vekst i verdensøkonomien har også bidratt til høyere priser på bl.a. metaller.

IMF mener at risikobildet er nokså balansert på kort sikt. Oppsvinget kan bli sterkere enn ventet, og det er særlig usikkerhet om bedriftsinvesteringene som i tidligere oppgangskonjunkturer har steget raskt. Samtidig er det risiko for at finansielle ubalanser kan gi negative utslag når rentene etter hvert kommer opp. På mellomlang sikt kan økt proteksjonisme og mer innadvendt politikk i flere land trekke ned veksten, dersom de tendensene en kan se til dette manifesterer seg.

Norsk økonomi

Virkingen av lavere etterspørsel fra petroleumsnæringen på norsk økonomi har blitt motvirket av lavere lønnsvekst, svakere krone, lavere rente og ekspansiv finanspolitikk. Dette har bidratt til at veksten i BNP Fastlands-Norge tok seg klart opp gjennom 2017. Veksten i de fire foregående kvartaler har ligget over trendveksten og norsk økonomi er nå i en moderat konjunkturoppgang. BNP Fastlands-Norge var 1,8 prosent høyere i 2017 enn året før, regnet som årsgjennomsnitt.

Næringsinvesteringene på fastlandet økte med 5,1 prosent, boliginvesteringene økte med 7,1 prosent, offentlig investeringer og konsum økte med henholdsvis 5,8 prosent og 2,0 prosent i 2017. Både sysselsettingsveksten og reallønnen tok seg opp og bidro til økte inntekter. Økt

inntektsvekst bidro til at konsumveksten tok seg opp til 2,3 prosent. Bedringen i den kostnadmessige konkurransevnen har gitt seg utslag i økt eksport av tradisjonelle varer.

Etter en beskjedne sysselsettingsvekst i både 2015 og 2016 økte sysselsettingen med 1,1 prosent i 2017. Arbeidsledigheten ifølge AKU ble redusert fra det høyeste nivået på 20 år (4,7 prosent) til 4,1 prosent mot slutten av 2017. Gjennomsnittlig arbeidsledighet for perioden november 2017 til januar 2018 var også 4,1 prosent. Bruttoledigheten (registrerte arbeidsledige og personer på tiltak) gikk også ned gjennom 2017 og var i januar 2018 lik 3,0 prosent av arbeidsstyrken. Arbeidsledigheten gikk ned eller holdt seg uendret i alle fylker. Sysselsettingsraten målt med AKU gikk imidlertid noe ned.

Sysselsettingen vokste særlig mye innen bygge- og anleggsvirksomhet, forretningsmessig tjenesteyting samt overnattings- og serveringsvirksomhet. I 2017 gikk sysselsettingen ned i utvinning av råolje og naturgass inklusive tjenester, innen verfts- og verkstedindustri samt metallvarer. I næringer ellers i privat sektor var det små eller ingen endringer i antall sysselsatte i forhold til 2016.

Oljeprisen har tatt seg markert opp i det siste året, og var i starten av 2018 mer enn dobbelt så høy som bunnnoteringen på under 30 dollar fatet i begynnelsen av 2016. Oljeprisen er ventet å holde seg på om lag dagens nivå og sammen med reduserte utbyggingskostnader bidrar det til at mange potensielle petroleumsprosjekter vil være lønnsomme å gjennomføre. Petroleumsinvesteringene vil trolig stige gjennom 2018.

Som årsgjennomsnitt for 2018 peker mange prognoser i retning av en vekst i BNP Fastlands-Norge mellom 2 og 2,5 prosent. Sysselsettingsveksten ventes å være om lag på nivået i 2017 mens arbeidsledigheten ventes å gå litt ned.

Disponibel realinntekt

Disponibel realinntekt for Norge steg med 4,5 prosent fra 2016 til 2017. Både produksjonsvekst, endringer i bytteforholdet og endring i rente- og stønadbalansen bidro positivt til veksten.

Regnet per innbygger var veksten i disponibel realinntekt 3,7 prosent, mot en nedgang på henholdsvis 4,2 og 3,2 prosent i 2015 og 2016. Dette er den høyeste veksten siden 2008, da den var på 4,7 prosent.

Lønnskostnadsandelen (lønnskostnader i prosent av netto faktorinntekt) er foreløpig beregnet til 79 prosent i industrien i 2017. Dette var 4 prosentpoeng lavere enn i 2016, og nærmere lønnskostnadsandelen før finanskrisen. Under oppgangskonjunkturen fra 2003 til 2007, var til sammenlikning gjennomsnittlig lønnskostnadsandel 75 prosent, mens gjennomsnittet de siste 20 årene var 80 prosent.

I markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge er lønnskostnadsandelen beregnet til 66 prosent i 2017. Dette er litt høyere enn i 2016, men likevel litt lavere enn gjennomsnittet de siste 20 årene, som er på 67 prosent.

Tabell 4.1 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet fremgår

	2016*	2017*	2018			
	Regnskap	Regnskap	SSB ¹	NB ²	FIN ³	CF ⁴
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,5	2,3	2,5	2,3	3,2	2,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,0	1,5	..	1,2	..
Bruttoinvesteringer fast kapital i alt	-0,2	3,5	3,2	..	2,5	3,0
Utvinning og rørtransport	-16,9	-4,0	7,2	6,0	2,2	..
Fastlandsnæringer	6,1	5,9	5,9	6,2	5,6	..
Offentlig forvaltning	5,9	5,8	1,5	..	1,5	..
Boliger	9,0	7,1	-3,7	0,0	-0,2	..
Eksport	-1,8	0,8	2,1	..	0,9	..
- Tradisjonelle varer	-8,2	2,2	4,2	..	3,8	..
Import	2,3	2,2	2,6	2,9	3,3	..
- Tradisjonelle varer	-0,4	3,2	3,2
Bruttonasjonalprodukt	1,1	1,8	2,2	0,9	1,5	..
- Fastlands-Norge	1,0	1,8	2,5	2,3	2,5	2,2
Sysselsatte personer	0,3	1,1	1,1	1,0	1,1	..
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	0,7	0,2	1,1
Arbeidsledighetsrate -AKU (nivå)	4,7	4,2	3,9	3,7	4,0	..
Årslønn	1,7	2,3	2,9	2,9	3,0	2,7
Konsumprisindeksen	3,6	1,8	1,9	1,9	1,6	1,6
Driftsbalansen, mrd. kroner	118,3	..	222	..	137	194
Disponibel realinntekt i husholdningene	-1,7	2,0	2,7
Pengemarkedsrente (nivå)	1,1	0,9	0,8	0,9	0,9	..
Importveid kronekurs ⁶	1,8	-0,8	0,1	-0,0	1,0	..
Utlånsrente, rammelån(nivå) ⁷	2,6	2,6	2,5
Råoljepris ⁸ i kroner (nivå)	379	452	461	..	438	..
Kreditt til hush. (K2) ⁹	6,3	6,5	..	5,9
SOBU / Trend BNP-FN ^{3,10}	7,2	7,7	7,7	..
SOBU / SPU ^{3,11}	2,7	2,9	2,9	..
Boligpris ¹²	7,0	5,0	-5,0	-1,6
Memo:						
Sysselsettingsrate	67,3	66,9

* Foreløpige tall.

¹ Kilde: Statistisk sentralbyrå, Økonomiske analyser 4/2017, november 2017.

² Kilde: Norges Bank. Pengepolitisk rapport 4/2017, desember 2017.

³ Kilde: Finansdepartementet, Meld.St.1 (2017-2018).

⁴ Gjennomsnitt av flere prognoseaktører ifølge Consensus Forecasts per januar 2018.

⁵ Inkludert reisetrafikk og andre tjenester.

⁶ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁷ Gjennomsnitt for året. Rammelån med pant i bolig.

⁸ Brent Blend.

⁹ Historisk angis 12-måneders vekst fra desember mens anslaget til Norges Bank er beregnet som firekvarterveksten ved utgangen av året.

¹⁰ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.

¹¹ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av kapitalen i Statens pensjonsfond utland ved inngangen til året.

¹² Kilde: SSBs boligprisstatistikk

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norges Bank, Finansdepartementet, Beregningsutvalget og Consensus Forecasts.

5 INDUSTRIENS KONKURRANSEEVNE

Høyere lønnskostnadsvekst og sterkere krone bidro til at den kostnadmessige konkurransevnen til norsk industri, målt ved relative timelønnskostnader i felles valuta, kan ha svekket seg i 2017, etter å ha styrket seg de tre foregående årene. At timelønnskostnadene i norsk industri sett i et lengre tidsperspektiv har økt mer enn hos handelspartnerne må blant annet ses i sammenheng med høy vekst i prisene på norske eksportprodukter og bedring av bytteforholdet mot utlandet.

Det er en nær sammenheng mellom utviklingen i konkurransevnen og lønnsomheten i næringslivet. Lønnskostnadenes andel av faktorinntektene er en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten og for fordelingen av verdiskapingen. Frontfagsmodellen skal bidra til at fordelingen av verdiskapingen i industrien er stabil på lang sikt.

Lønnskostnadsandelen i industrien varierer derimot mye som følge av konjunktorendringer. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen, medregnet beregnede arbeidskraftkostnader for selvstendige, i norsk industri i 2017 på 81 prosent, vel 4 prosentpoeng lavere enn året før. I tiårsperioden 2008-2017 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel 85 prosent, mens den i 20-årsperioden 1998-2017 var 83 prosent.

Høyere lønnskostnadsvekst i Norge enn hos handelspartnerne og en styrking av kronen bidro til at de relative timelønnskostnadene i felles valuta anslås å ha økt med 1,6 prosent i fjor. Færre virkedager bidro til å trekke opp lønnskostnadsveksten per time i norsk industri med 0,8 prosentpoeng. Det knytter seg vesentlig usikkerhet til anslaget på timelønnskostnadsveksten hos Norges handelspartnere for 2017.

Gjennomsnittlige timelønnskostnader i norsk industri var i 2017 anslagsvis 36 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU, 2 prosentpoeng mer enn året før. At timelønnskostnadene er høyere i norsk industri enn i industrien hos våre handelspartnere, reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå, samt jevnere fordeling av inntektene.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i norsk industri, målt ved bruttoprodukt per timeverk, med 3,3 prosent i fjor, etter å ha holdt seg om lag uendret i 2016. Produktivitetsveksten i norsk industri i perioden 2007-2016 var i gjennomsnitt på 1,6 prosent per år, om lag det samme som hos handelspartnerne.

I perioden 2007-2016 økte produktiviteten i Fastlands-Norge med i gjennomsnitt 0,7 prosent per år, det samme som et vektet snitt av våre handelspartnere. I fjor økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 1,2 prosent ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.

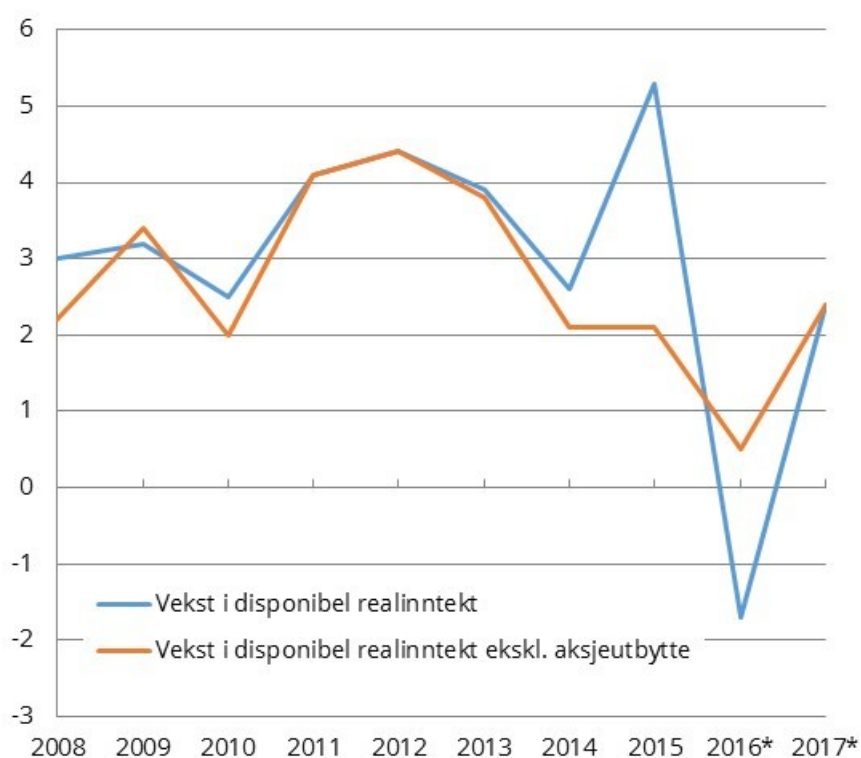
I 2016 var Norges BNP, unntatt petroleumsrenten og regnet per innbygger, 35 prosent høyere enn OECD-snittet. Nivået i Norge er blant de høyeste i OECD-området, selv når petroleumsrenten holdes utenfor.

6 INNTEKTSUTVIKLINGEN I HUSHOLDNINGENE

Samlet inntektsutvikling for husholdningene bestemmes både av inntektsutviklingen for den enkelte og av antallet som tjener opp inntekt. Også utviklingen i formues-, skatte- og trygdeforhold er viktige for den disponible inntekten.

Husholdningenes *disponible realinntekt* økte ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall med 2,4 prosent i 2017. Regnet per innbygger var økningen 1,6 prosent. Den største inntektskomponenten, *lønn*, bidro med 1,7 prosentpoeng til veksten i disponibel realinntekt.

Offentlige stønader, som er den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, har i hele perioden 2008-2017 gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekt. Utviklingen i offentlige stønader bidro til å øke veksten i disponibel realinntekt med 0,5 prosentpoeng i 2017, som er godt under gjennomsnittet for siste 10-årsperiode.

Figur 6.5 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentvis endring fra året før

* Foreløpige tall for 2016 og 2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå for Teknisk beregningsutvalg.

Reallønn etter skatt ifølge standardberegninger for utvalgte grupper

Lønnstakere med en årslønn og en lønnsvekst som gjennomsnittet for alle lønnstakere, har fått en økning i reallønn etter skatt på 0,9 prosent fra 2016 til 2017. Reallønnsøkningen etter skatt innen de store forhandlingsområdene var mellom 1,0 og 2,2 prosent.

Tabell 6.1 Reallønnsvekst etter skatt for typeeksempler i utvalgte forhandlingsområder.¹ Vekst i prosent

Grupper	Årslønn i 2017 ² , kr	2016		2017 ⁹	
		Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere ³	463 800	2,0	-0,9	2,5	1,1
Industrifunksjonærer ⁴	746 000	2,2	-0,7	2,5	1,1
Ansatte i Virke-bedrifter i varehandel ⁵	510 000	2,5	-0,4	3,0	1,6
Ansatte i finanstjenester ⁶	654 800	2,5	-0,4	3,8	2,2
Statsansatte ⁷	574 500	2,4	-0,6	2,3	1,0
Kommuneansatte	501 800	2,5	-0,4	2,5	1,1
Alle ⁸	540 800	1,7	-1,2	2,3	0,9

¹ Lønnstakere i klasse 1 med gjennomsnittlig årslønn og med standard fradrag.

² Tallene for årslønn er hentet fra tabell 1.1 og tabell 2.1

³ Gjelder for industriarbeidere i NHO-bedrifter med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

⁴ Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.

⁵ Tall for Virke-bedrifter i varehandel er for heltidsansatte.

⁶ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Se nærmere omtale i vedlegg 2.

⁷ Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Anslag for årslønnsveksten baserer seg på opplysninger fra A-ordningen.

⁸ Gjennomsnittet gjelder alle grupper, også de som ikke inngår i tabellen. Tallene er basert på lønnsveksten i nasjonalregnskapet.

⁹ Foreløpig beregning.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Ytelser fra folketrygden

Pensjonen for enslige minstepensjonister økte reelt med 1,5 prosent fra 2016 til 2017, mens veksten var 1,3 prosent for minstepensjonistektepar. I 2017 utgjorde minstepensjonen i gjennomsnitt 185 760 kroner for enslige og 343 458 kroner for ektepar.

Minsteytelsen for uføre økte reelt fra 2016 til 2017 med 0,5 prosent for enslige og for ektepar. I 2017 utgjorde minsteytelsen i gjennomsnitt 231 337 kroner for enslige og 425 361 kroner for ektepar hvor begge er uføre.

Den reelle endringen i inntekt etter skatt fra 2016 til 2017 for enslige alderspensjonister som ikke mottar minstepensjon, varierer mellom et nedgang på 0,2 prosent og en økning på 0,2 prosent i typeeksemplene som det er beregnet for.

Vedleggstabell 1. Beregnet årslønnsvekst¹ fra året før

Arbeidere i NHO-bedrifter ^{2,6} :										
År	Arbeidere i alt	Industri- arbeidere	Nærings- og nyttelse	Treindustri	Kjemisk Prosessindustri ⁷	Verksted- og metallindustri	Bygg- og anleggsvirksomhet		Transport- sektoren i alt	
							I alt	Byggevirksomhet		
2008	5,7	5,7	5,7	5,8	-	5,9	5,4	5,5	6,6	
2009	4,3	3,9	3,4	3,0	4,2	4,4 ⁹	3,9	3,9	4,5	
2010	3,7	3,6	3,8	4,2	3,0	3,6	3,8	4,0	3,4	
2011	4,1	4,4	4,6	4,3	4,3	4,6	4,2	4,3	3,4	
2012	3,7	4,1	3,9	3,6	4,0	4,5	2,9	3,0	4,2	
2013	4,1	3,5	3,9	2,3	2,8	4,1	3,9	3,6	3,8	
2014	3,0	3,0	3,3	2,5	3,3	3,0	3,3	3,4	3,0	
2015	2,6	2,5	2,9	1,8	2,4	2,9	3,0	2,5	3,2	
2016	1,5	2,0	2,2	1,5	2,3	2,1	2,2	2,6	1,6	
2017 ¹⁷		2½						2½	2½	
2007-2017		41,3						41,4	42,6	
Gj. sn. per år ¹⁶		3,5						3,5	3,6	
Årslønn 2017		463 800								

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ^{2,6}		Funksjonærer i NHO-bedrifter		Industrien i NHO- bedrifter i alt ⁶	Finanstjenester ^{4,6}	Varehandel ⁶	
	Landtransport	Hotell- og rest. ³	I alt	Industrifunk.			I alt	Virkebedrifter ⁶
2008	-	4,6	5,8	6,3	6,1	7,7	4,3	4,4
2009	4,7	3,1	4,7	4,5 ⁸	4,2	0,5	3,0	1,8
2010	3,6	3,1	4,4	4,3	4,1	5,5	2,9	3,6
2011	3,5	3,4	4,9	4,7	4,6	4,8	3,6	3,6
2012	5,7	3,0	4,2	4,1	4,2	3,4	3,2	3,3
2013	5,1	3,3	4,3	4,3	3,9	6,1	3,4	4,0
2014	3,0	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2	1,6	3,5
2015	2,9	2,4	2,9	2,5	2,5	4,3	3,2	3,3
2016	2,6	1,5 ¹⁵	2,1	2,2	1,9	2,5	2,8	2,5
2017 ¹⁷		2½	2¾	2½	2½	3,8		3
2007-2017		34,4	47,0	45,9	44,1	50,4		38,3
Gj. sn. per år ¹⁶		3,0	3,9	3,9	3,7	4,2		3,3
Årslønn 2017				746 000	596 600	654 800		510 000

År	Forretningsm. tjenesteyting ⁶	Staten ¹²	Kommunene ¹³			Spekter-bedrifter	
			I alt	Undervisningsansatte	Øvrige ansatte	Helseforetakene ¹⁰	Øvrige bedrifter
2008	4,8	6,7	6,7 ⁵	5,7	7,1	6,5	6,2
2009	2,7	4,4	4,6	4,4	4,7	5,1	4,0
2010	3,3	4,5 ¹¹	3,7	3,6	3,7	3,5	3,5
2011	4,8	4,2	4,3	4,3	4,3	4,0	4,1
2012	3,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2
2013	3,6	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6
2014	2,4	3,4	3,2	2,3	3,7	3,4	3,3
2015	2,5	2,8	3,3	3,9	3,2	2,7	2,7
2016	1,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ¹⁴	2,4
2017 ¹⁷		2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ¹⁴	2,5
2007-2017		45,5	46,0	42,6	47,6	45,5	43,0
Gj. sn. per år ¹⁶		3,8	3,9	3,6	4,0	3,8	3,6
Årslønn 2017		574 500	501 800	552 600	486 400	575 000	

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter, staten, kommunene og Spekter-bedrifter. For de andre er veksttallene for heltidsansatte med unntak av varehandel og forretningsmessig tjenesteyting fra og med 2010.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønte, prosentlønte og timelønte arbeidstakere. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år.

⁵ En oppjustering av minstelønnsattsene for høyskolegruppene pr 1.1.2008 bidro med 0,2 prosentpoeng til lønnsveksten i 2008.

⁶ Lønnsveksten fra 2008 til 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenliknet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien.

⁷ Gruppen samsvarer om lag med summen av tidligere elektrokjemisk industri, kjemisk industri og treforedling (se tabell 4.9 i NOU 2009:7) og en del mindre grupper innenfor kjemisk prosessindustri.

⁸ Antall årsverk i industrifunksjonærgruppen ble redusert med i overkant av 10 prosent fra 2008 til 2009, i hovedsak fordi forlag nå ble klassifisert utenfor industri.

⁹ Som følge av ny næringsgruppering ble montasje og reparasjon av heiser flyttet til bygg- og anleggsvirksomhet.

¹⁰ Beregnet på Spekters tallmateriale til og med 2009 og for 2013. Fra 2010 beregnet på tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå.

¹¹ Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng, og 0,3 prosentpoeng som skyldes omlegging av beregningsmetode.

¹² Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på A-ordningen.

¹³ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte er ikke årslønnsveksten påvirket.

¹⁴ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

¹⁵ For identiske personer var lønnsveksten om lag 3 prosent.

¹⁶ Geometrisk gjennomsnitt.

¹⁷ Foreløpig beregning.

Vedleggstabell 2. Vekst i disponibel realinntekt for Norge¹. Prosent

	Gj.snitt										
	2008-2017	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
Disponibel realinntekt for Norge	1,0	11,1	-11,2	3,4	4,9	3,8	0,6	1,2	-3,2	-2,4	4,5
Vekstbidrag fra ² :											
Produksjonsvekst i oljevirkosomhet ³	-0,7	-3,2	-0,5	-1,2	-0,9	-0,4	-1,3	-0,3	0,7	0,2	0,3
Produksjonsvekst ellers ³	1,9	8,3	-2,3	1,4	1,7	3,2	2,0	1,8	1,1	0,8	1,7
Endring i bytteforholdet - Herav prisutvikling petroleum	-0,6	6,7	-9,1	2,7	4,4	1,0	-0,1	-2,8	-5,7	-4,0	1,9
Endring i rente- og stønadsbalansen	-0,4	6,3	-8,2	2,0	4,8	1,0	-0,4	-2,3	-4,6	-3,8	1,9
Endring i rente- og stønadsbalansen	0,4	-0,8	0,8	0,4	-0,2	0,0	0,0	2,4	0,8	0,7	0,6

* Foreløpige tall for 2016 og anslag for 2017.

¹ Inntektstallene er deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse, dvs. innenlandske sluttleveringer inklusive lagerendring, men eksklusive kapitalslit.

² Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

³ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste priser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg.